

OECDs RETNINGSLINJER FOR FLERNASJONALE SELSKAPER

Norges kontaktpunkt
for ansvarlig
næringsliv

Fra: Kontaktpunktet for ansvarlig næringsliv

Til: Barne- og familiedepartementet

Dato: 24. mars 2020

Høring - Etikkinformasjonsutvalgets rapport - Åpenhet om leverandørkjeder

Innspill fra Kontaktpunktet for ansvarlig næringsliv.

Hovedpunkter i Kontaktpunktets innspill

Kontaktpunktet ønsker etikkinformasjonsutvalgets rapport og forslag til lov om virksomheters åpenhet om leverandørkjeder, kunnskapsplikt og aktsomhetsvurderinger (heretter «lovforslaget») velkommen. Kontaktpunktet støtter utvalgets konklusjon om at **frivillighet ikke er nok for å løfte ansvarlighet i næringslivet til det påkrevde nivå: forpliktende lovgivning må til.**

Kontaktpunktet har nylig gjennomført (men ennå ikke publisert) en undersøkelse av norske bedriftslederes arbeid med ansvarlig næringsliv som dessverre viser lav kjennskap til de ikke-rettslige forventningene om ansvarlighet i næringslivet som finnes i OECDs retningslinjer. Den viser også at kun halvparten av bedrifter opplyser at de gjør aktsomhetsvurderinger, og av disse igjen kartlegger kun 40 prosent forhold i leverandørkjeden. Disse funnene underbygger behovet for en rettsliggjøring av norske virksomheters ansvar for å gjøre gode aktsomhetsvurderinger. Vi redegjør noe nærmere for undersøkelsen senere i vårt høringsinnspill.

Kontaktpunktet støtter derfor lovforslaget og anbefaler at det følges opp fra regjeringens side så snart som mulig. En lov i tråd med det utvalget foreslår vil innebære et viktig skritt i retning av et mer ansvarlig næringsliv, i tråd med forventningene i OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper.

Kunnskaps- og informasjonspliktene og plikten til å gjøre aktsomhetsvurderinger samsvarer godt med de kjente og innarbeidete standardene i OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv, FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter og ILOs kjernekonvensjoner, herunder retten til fagorganisering og kollektive forhandlinger, samt anstendig arbeid. Det er også helt avgjørende at en ny lov – slik utvalget også foreslår – bygger på disse. Dette medfører at loven blir en videreføring av allerede vel etablerte forventninger. Og videre: Dersom det nå ble introdusert nye standarder ville det medføre forvirring, merarbeid og svekket gjennomslag. Lovforslaget overlapper i stor grad – men ikke helt – med OECDs retningslinjer og FNs veiledende prinsipper. Det er derfor viktig at lovforslaget og de eksisterende forventningene danner et sammenhengende hele. Loven vil bidra til å tydeliggjøre og forenkle det som for mange i dag kan fremstå som et ganske fragmentert sett av ulike standarder på feltet.

Lovforslaget dekker tvangsarbeid, barnearbeid og annet slaverilignende arbeid. Lovforslaget § 10 innfører en plikt for større virksomheter til å gjennomføre aktsomhetsvurderinger og offentliggjøre informasjon (også) om slike forhold i egen virksomhet og i leverandørkjedene. Lovforslaget dekker derfor det som i dag kreves av en moderne slaverilov.

Kontaktpunktet mener det er positivt at lovforslaget er tilpasset bedrifters realiteter og at selskapers rapportering kan gjøres på ulike måter tilpasset normale rapporteringsrutiner, også på nett, og i egnede eksisterende rutiner for rapportering som bedrifters årsrapport, i GRI-rapportering mm.

Kontaktpunktets kunnskap om kravene i OECDs retningslinjer og brede erfaring fra kontakt med næringslivet, gjør at vi mener at kravene i forslaget til en lov om virksomheters åpenhet om leverandørkjeder, kunnskapsplikt og aktsomhetsvurderinger er overkommelige. Når det særlig gjelder forslaget om plikt til å offentliggjøre informasjon om produksjonssteder, jf. lovforslaget § 6, anser Kontaktpunktet dette som et sentralt element i en lovforslaget. En rekke bedrifter har gode resultater i sitt arbeid med ansvarlig næringsliv gjennom i økende grad å offentliggjøre leverandørliste, og uten plikt til å gi informasjon om produksjonssteder er det vanskelig å tenke seg at loven kan fylle sitt formål. Selskap som allerede opererer med åpenhet om produksjonssted og åpne leverandørliste rapporterer at åpenheten ikke har ført til tapt omsetning som følge av offentliggjøring av forretnings sensitiv informasjon.

Plikten er dessuten balansert ved at krav om informasjon kan avslås der informasjonen angår drifts- eller forretningshemmeligheter, jf. lovforslaget § 8 første ledd bokstav c.

Hensynet til mindre selskapers begrensede ressurser kan i tilstrekkelig grad tas hensyn til gjennom god offentlig veiledning og relativiteten i aktsomhetsnormen. Et slikt relativt system vil samsvare med strukturen i kravet til annen lovgivning, som systematisk HMS-arbeid etter internkontrollforskriften. Herav følger at *"Selve kravet til systematisk HMS-arbeid er det samme for alle virksomheter, men internkontrollen skal tilpasses virksomhetens art, aktiviteter, risikoforhold og størrelse i det omfang som er nødvendig for å etterleve kravene i helse-, miljø- og sikkerhetslovgivningen (§5). Internkontrollen skal dokumenteres i den form og det omfang som er nødvendig på bakgrunn av virksomhetens art, aktiviteter, risikoforhold og størrelse."* (vår utheving). OECDs retningslinjer slår også fast at metoden og omfanget av aktsomhetsvurderinger skal tilpasses bedriftens størrelse, kontekst og alvorligheten av en negativ påvirkning.

Utvalgets rapport gir en god redegjørelse for internasjonal utvikling på feltet og har gjort en grundig undersøkelse av relevant lovgiving og reguleringer i andre land. Særlig relevant er UK modern slavery Act og Frankrikes Devoir de Vigilance-lov. Kontaktpunktet setter lit til utvalgets vurderinger av styrker og svakheter ved disse lovene som har bidratt til utformingen av forslaget til en lov om virksomheters åpenhet om leverandørkjeder, kunnskapsplikt og aktsomhetsvurderinger, som skal være i tråd med internasjonale standarder og realistisk og gjennomførbare for norske virksomheter.

OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv og FNs veiledende prinsipper om næringsliv og menneskerettigheter går imidlertid lenger enn lovforslaget ved at de dekker *alle* forretningsforbindelser som et selskap er direkte knyttet til, ikke bare leverandører. Det kan synes som at det ligger en begrensning i at lovforslaget gjelder «virksomheter som tilbyr varer og tjenester i Norge», jf. lovforslaget § 2 første ledd. Kontaktpunktet forutsetter at loven skal dekke bredt, slik at loven også skal omfatte norske virksomheter som tilbyr varer og tjenester *utenfor* Norge. Dette bør presiseres i det videre arbeidet. I tillegg til å gjelde for virksomheter som tilbyr varer og tjenester *i* Norge, mener vi at loven også bør omfatte norske selskaper som handler med varer og tjenester *utenfor* Norge, inkludert norske virksomheters datterselskaper med virksomhet i utlandet (ekstraterritoriell virkning).

Offentlig sektor foretar årlig betydelige innkjøp av varer og tjenester. Offentlige anskaffelser og offentlig eid næringsvirksomhet har stort omfang og potensial til å påvirke mennesker, samfunn og miljø. Kontaktpunktet mener det er bra at disse er omfattet av lovforslaget.

Det ligger imidlertid en begrensning i at plikten til å gjennomføre aktsomhetsvurderinger bare påligger større selskaper. Plikten til å gjennomføre aktsomhetsvurderinger bør gjelde alle selskaper, og ikke bare større virksomheter. Hvilken bransje og hvilke land man opererer i er av større betydning enn selskapets størrelse. Aktsomhetsvurderingenes omfang bør på samme vis som for kunnskapsplikten ta utgangspunkt i en risikobasert tilnærming tilpasset den aktsomhetspliktige sin virksomhet. Mange selskap vil ikke ha detaljert informasjon om alle leverandører og underleverandører. Tilbørlig aktsomhet krever derfor at det undersøkes hvilke deler av leverandørkjeden, hvis noen, som representerer slik risiko at nærmere undersøkelser er påkrevd, som eksemplifisert i lovforslaget (s. 45). Omfanget vil dermed bli størst for selskap som opererer i særlig krevende sektorer.

På alle disse områdene går OECDs retningslinjer og FNs veiledende prinsipper lenger ved at de omfatter alle virksomheter uansett bransje og størrelse (med det forbehold at OECDs retningslinjer gjelder flernasjonale selskaper). Når det gjelder OECDs retningslinjer, er det også den forskjell at retningslinjene dekker en rekke andre forhold enn menneskerettigheter og arbeidsforhold; slik som krav til offentliggjøring av opplysninger om alle vesentlige forhold, miljøvern, korrupsjon, forbrukerinteresser, vitenskap og teknologi, konkurranse, forbrukerforhold og beskatning.

Disse ulikhetene er viktige å være oppmerksom på, men det er ikke nødvendig at en lov dekker hele området som OECDs retningslinjer dekker. OECDs retningslinjer vil nødvendigvis fortsette å gjelde ved siden av – og utfylle – en ny lov. Kontaktpunktet vil fortsatt ha kompetanse til å håndheve retningslinjene ved siden av det systemet med tilsyn og håndheving som loven etablerer.

Kontaktpunktet mener at det kan være fordeler ved å legge kontroll og håndheving til Forbrukertilsynet og å bruke klage- og sanksjonssystemet i markedsføringsloven, særlig når det gjelder plikten til å gi informasjon, jf. lovforslaget § 6 og 7, samt § 10 så langt den gjelder offentliggjøring av informasjon. Når det gjelder kontroll og håndheving av selskapenes plikt til å gjennomføre aktsomhetsvurderinger, er det imidlertid spørsmål om Forbrukertilsynet har tilstrekkelig kompetanse. Spørsmålet må også ses i lys av muligheten til å klage selskaper inn for Kontaktpunktet, og muligheten for å styrke denne klageordningen.

Kontaktpunktet mener at lovforslaget vil kreve en omfattende opptrapping av det offentlige kompetanse og ressurser til å gi veiledning om ansvarlig næringsliv og aktsomhetsvurderinger. Dette gjelder både i tilsynsordningen som loven etablerer og andre offentlige aktører som gir næringsstøtte og veiledning til næringslivet. Norges kontaktpunkt er et ekspertorgan som har unik kompetanse på forventningene til ansvarlig næringsliv og aktsomhetsvurderinger, og bør inngå som en naturlig del i opptrapping av dette arbeidet. Kontaktpunktet bistår gjerne med denne kompetansen til nye eller etablerte veilednings- og tilsynsordninger som følge av en ny lov. Partene i arbeidslivet og den norske ILO-komiteen har sentral kompetanse på faglige rettigheter. Det er også flere relevante aktører som vil kunne bidra med sin kompetanse og erfaring på menneskerettigheter og forebygging av risiko, som for eksempel Etisk handel Norge, Norges institusjon for menneskerettigheter og Amnesty.

Kontaktpunktet mener at den stadig økte oppmerksomheten om ansvarlig næringsliv – og dermed økt veiledningsbehov – som blant annet arbeidet til Etikkinformasjonsutvalget har ført med seg, innebærer at Kontaktpunktet bør styrkes og tilføres økte ressurser. Styrking av Kontaktpunktets sanksjonsmuligheter i klagesaker bør også vurderes.

Kontaktpunktets innspill til utvalgte temaer

Lovutkastets forankring i internasjonale standarder

Kontaktpunktet mener at lovutkastet – så langt det rekker – er godt forankret i internasjonale standarder, gjennom at det bygger på internasjonal konsensus om kravene til ansvarlig næringsliv. Den norske regjeringen har uttrykt forventninger til at alle norske selskaper opptrer ansvarlig og kjenner til og etterlever FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (UNGP) og OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, og gjennomfører aktsomhetsvurderinger. Dette kommer tydelig til uttrykk i Regjeringens eierskapsmelding¹, som ble lansert i november 2019, rett i etterkant av etikkinformasjonsutvalgets lovforslag. Eierskapsmeldingen slår fast at norske statseide selskaper skal være ledende i sitt arbeid med ansvarlig virksomhet, og at formålet om høyest mulig avkastning over tid forutsetter at selskapene er bærekraftige og opptrer ansvarlig. Den slår videre fast at OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv er det mest omfattende settet av retningslinjer for ansvarlig næringsliv og omfatter også FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter og ILOs kjernekonvensjoner – og at selskapene må utføre aktsomhetsvurderinger.

Regjeringen har også uttrykt at forventningene om å etterleve OECDs retningslinjer og gjøre aktsomhetsvurderinger gjelder alle norske selskaper, gjennom forord fra næringsminister og utenriksminister til Kontaktpunktets innføringsdokument til OECDs veileder for aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv².

Som utvalget redegjør for i rapporten, er OECDs retningslinjer forhandlet og vedtatt av stater, og de er derfor de mest anerkjente og forpliktende retningslinjene for ansvarlig næringsliv. Retningslinjenes kapittel V er i samsvar med ILOs kjernekonvensjoner, herunder retten til fagorganisering og kollektive forhandlinger. UNGP har fått **enstemmig** tilslutning av FNs menneskerettsråd og er i dag den ledende, globale standarden for arbeidet med å bekjempe næringslivsrelaterte menneskerettskrenkelser. Norge har sluttet seg til disse rammeverkene og forventer at alle norske selskaper kjenner til og etterlever dem. Dette gjelder uavhengig av om selskapene er privat eller offentlig eid, og uavhengig av om de har sin virksomhet i Norge eller i andre land.

Kommentar til §10 Større virksomheters plikt til aktsomhetsvurderinger og offentliggjøring av informasjon.

Kontaktpunktet mener det er avgjørende at lovforslaget bygger på internasjonale standarder og er i samsvar med forventningene i OECDs retningslinjer om å gjennomføre aktsomhetsvurderinger. Lovforslagets prinsipper om aktsomhetsvurderinger er i hovedsak i samsvar med OECDs retningslinjer og OECDs veileder for aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv – men er også noe begrenset i forhold til disse.

Utvalget redegjør for at på grunn av avgrensningen i mandatet **er ikke korrupsjon og virkninger på det ytre miljø** omfattet av det foreslåtte kravet til aktsomhetsvurderinger, så fremt det ikke samtidig medfører en krenkelse av menneskerettigheter. Kontaktpunktet noterer seg dette, og understreker at forventningene i OECDs retningslinjer for å gjennomføre aktsomhetsvurderinger omfatter flere områder enn utvalgets lovforslag. OECDs retningslinjer slår fast forventningene om at selskaper gjør aktsomhetsvurderinger på følgende områder/kapitler i retningslinjene: menneskerettigheter,

¹ Meld. St. 8 (2019–2020). Statens direkte eierskap i selskaper — Bærekraftig verdiskaping.

² OECDs veileder for aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv – en innføring. Kontaktpunktet for ansvarlig næringsliv, 2019. Pressemelding [her](#).

sysselsetting og forholdet mellom partene i arbeidslivet, miljøvern, bekjempelse av bestikkelser, tilbud om bestikkelser og pengeutpressing, forbrukerinteresser og offentliggjøring av opplysninger. Kontaktpunktets undersøkelse om ansvarlig næringsliv (se mer under) viser at et alarmerende lavt antall av bedrifter som har kartlagt risiko knyttet til korrupsjon (kun 15% av de 50% som gjør aktsomhetsvurderinger). Tallet er noe høyere på miljøområdet. Dette viser at selv om disse temaene ikke er omfattet av lovforslaget, er det stort behov for innsats for å øke næringslivets innsats også på disse områdene. Temaer knyttet til blant annet miljø og korrupsjon vil fortsatt utgjøre en viktig del av veiledningen av bedrifter i deres arbeid med aktsomhetsvurderinger for at de skal oppfylle OECDs retningslinjer.

I **kommentarene til § 10** redegjøres det nærmere for hva kravet om virksomhetens aktsomhetsvurderinger innebærer. Prinsippene er ment å svare til FNs veiledende prinsipper, noe Kontaktpunktet støtter. Dette innebærer at kravet – innfor lovens område – også samsvarer med OECDs retningslinjer og kravet der om å gjennomføre aktsomhetsvurderinger. Lovforslaget §10 omfatter kun **større virksomheter**, mens FNs veiledende prinsipper og OECDs retningslinjer gjelder alle virksomheter uansett bransje og størrelse (med det forbehold at OECDs retningslinjer gjelder flernasjonale selskaper). I en overgang fra frivillige forventninger til lovpålagte krav, kan Kontaktpunktets medlemmer se at det kan fremstå som mer gjennomførbart for større selskap å innfri §10. Men metoden og omfanget av aktsomhetsvurderinger skal etter OECDs retningslinjer og FNs veiledende prinsipper tilpasses bedriftens størrelse, kontekst og alvorligheten av en negativ påvirkning,³ slik at det ikke er sikkert at mindre virksomheter ikke kan etterleve kravet om å gjennomføre aktsomhetsvurderinger.

Lovens omfang – definisjon av grunnleggende menneskerettigheter og anstendig arbeid.

Kontaktpunktet understreker betydningen av at lovforslagets *§ 3 d, definisjoner av grunnleggende menneskerettigheter* er i samsvar med forståelsen i UNGP og OECDs retningslinjer omtale av menneskerettigheter som det internasjonale anerkjente menneskerettighetsrammeverket (The International Bill of Human Rights⁴) samt ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet.

Når det gjelder kunnskapspliktens omfang så bør ikke den begrenses til direkte negativ påvirkning innad i egen virksomhet og i virksomhetens leverandørkjeder, men også virksomhetens negative påvirkning utad. Dette kan gjelde for eksempel negativ påvirkning for urfolk, fagforeningsledere, lokalbefolkning og menneskerettighetsforkjempere.

³ OECDs retningslinjer, kapittel II overordnede retningslinjer, avsnitt 15: Arten og omfanget av aktsomhetsvurderinger, bl.a. de spesifikke tiltakene som skal iverksettes, som er hensiktsmessige i en konkret situasjon, vil avhenge av faktorer som selskapets størrelse, konteksten virksomheten finner sted innenfor, de spesifikke anbefalingene i Retningslinjene og alvorligheten av de negative konsekvensene. Spesifikke anbefalinger for aktsomhetsvurderinger på menneskerettighetsområdet er gitt i kapittel IV. Samme kapittel, avsnitt 16: Selskaper som har et stort antall leverandører, anbefales å identifisere generelle områder der risikoen for negative konsekvenser er høyest, og å prioritere leverandører for aktsomhetsvurdering på grunnlag av denne risikovurderingen.

⁴ «The International Bill of Human Rights» består av Verdenserklæringen om menneskerettighetene og de viktigste instrumentene som denne er kodifisert gjennom: FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, samt ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet.

Begrensninger i forhold til åpenhet om leverandørkjeder og forretningsforbindelser.

Kontaktpunktet viser til at lovforslaget gjelder leverandørkjeder, mens OECDs retningslinjer slår fast at kravet til aktsomhetsvurderinger omfatter både egen virksomhet, leverandørkjeder og andre forretningsforbindelser⁵. OECDs retningslinjer definerer forretningsforbindelser som «forretningspartnere, enheter i leverandørkjeden og enhver annen ikke-statlig eller statlig enhet som har en direkte tilknytning til selskapets forretningsvirksomhet, produkter eller tjenester⁶». Også her vil dette medføre at OECDs retningslinjer vil gjelde ved siden av – og utfylle – de forpliktelsene som følger av lovforslaget.

Lovforslagets §6 *Åpenhet om produksjonssteder*, definerer at kravet til offentliggjøring av produksjonssted gjelder virksomheter som omsetter varer til forbruker, og at produksjonssted vil i praksis helst være aktuelt ved vareproduksjon, med typiske sektorer der det er passende å oppgi produksjonssted, er tekstiler, fottøy, elektronikk, leker og blomster».

Bestemmelsen i § 6 krever ikke offentliggjøring av leverandørliste, men av produksjonssted. Kontaktpunktet viser til at OECDs sektorveiledere, særlig veilederen for ansvarlige leverandørkjeder i sko- og tekstilsektoren⁷, viser til at en rekke bedrifter har gode resultater i sitt arbeid med ansvarlig næringsliv gjennom i økende grad å velge å offentliggjøre leverandørliste. Dette gjelder særlig bedrifter som er i etablerte samarbeidsforhold med andre aktører i bransjen. Plikten bør derfor også omfatte en offentliggjøring av selskapets produksjonssteder, leverandørkjeder og leverandørliste som navngir alle leverandører og underleverandører det kjøper varer og tjenester fra.

Spørsmål om hvor langt ned i leverandørkjeder virksomheter skal kartlegge forhold

Kontaktpunktet får ofte spørsmål om hvor langt ned i leverandørkjeden bedrifter forventes å gjøre aktsomhetsvurderinger. Dette er et sentralt tema på Kontaktpunktets kurs i ansvarlig næringsliv og aktsomhetsvurderinger om hvordan selskaper skal kartlegge og prioritere risiko i egen virksomhet, leverandørkjede og forretningsforbindelser. Som utvalgets rapport påpeker, er det ingen begrensning her. Men det er forskjell på det **ansvaret** en har i egen virksomhet og i leverandørkjeden. I egen virksomhet kan man ha kontroll, og kan endre og forebygge negativ påvirkning. Hvor stor den reelle innflytelsen en virksomhet har over kontraktspartnere, vil avhenge av forhold som ordrestørrelse og samarbeidsrelasjon. Tilbørlig aktsomhet krever derfor, som tidligere nevnt, at det undersøkes hvilke deler av leverandørkjeden, hvis noen, som representerer slik risiko at nærmere undersøkelser er påkrevd. OECDs retningslinjer anerkjenner at det er praktiske begrensninger for selskapers mulighet til å endre atferden til sine leverandører. Disse er knyttet til produktegenskaper, antallet leverandører, leverandørkjedens struktur og kompleksitet, og selskapets markedsposisjon i forhold til leverandørene eller andre enheter i leverandørkjeden.

⁵ OECDs retningslinjer, kapittel II Overordnede retningslinjer, avsnitt 10, 11 og 12: Selskaper bør: gjennomføre risikobaserte aktsomhetsvurderinger, for eksempel ved å innarbeide dem i selskapets systemer for risikostyring, for å kartlegge, forebygge og begrense faktiske og potensielle negative konsekvenser som beskrevet i punkt 11 og 12, og å gjøre rede for hvordan disse konsekvensene håndteres. Arten og omfanget av aktsomhetsvurderinger avhenger av den konkrete situasjonen, 11. unngå å forårsake eller medvirke til negative konsekvenser som følge av egen virksomhet i saker som omfattes av retningslinjene, og håndtere slike konsekvenser når de måtte forekomme, 12. bestrebe seg på å forebygge eller begrense negative konsekvenser selv om de ikke har medvirket til dem, når de aktuelle konsekvensene likevel er direkte knyttet til deres virksomhet, varer eller tjenester gjennom en forretningsforbindelse. Hensikten her er ikke å velte ansvaret fra enheten som er årsaken til de negative konsekvensene, over på selskapet som den har forretningsforbindelse med.

⁶ OECDs retningslinjer, kapittel II, overordnede retningslinjer, kommentarer til kapittel II, avsnitt 14,

⁷ OECDs veileder for ansvarlige leverandørkjeder i sko- og tekstilsektoren, 2016.

OECDs retningslinjer forventer at virksomheter søker å påvirke leverandører gjennom kontrakt og andre insentiver, for eksempel ved etablering av langsiktige forretningsforbindelser. De kan også forsøke å forbedre forholdene i samarbeid med andre gjennom bransjeinitiativ og lignende. OECDs retningslinjer understreker også at hensikten ikke er å velte ansvaret fra selskapet som er årsaken til den negative påvirkningen, over på selskapet som den har forretningsforbindelse med.

Kontaktpunktets undersøkelse om ansvarlig næringsliv: virksomheter har lav kjennskap til OECDs retningslinjer, et fåtall gjør aktsomhetsvurderinger i leverandørkjeden.

Som nevnt tidligere, har resultatene fra kontaktpunktets undersøkelse om ansvarlig næringsliv⁸ vist at frivillighet ikke har bidratt til norske selskapers etterlevelse av OECDs retningslinjer og forventningene om å gjøre aktsomhetsvurderinger.

Under halvparten av norske bedrifter gjennomfører aktsomhetsvurderinger

50 prosent av bedriftslederne **oppgir** at selskapet har kartlagt hvilken risiko selskapet har for negativ påvirkning på mennesker, samfunn og miljø i **egen** virksomhet.

- 45 prosent oppga at de har gjennomført kartlegging av miljø- og klimarisiko.
- 34 prosent har kartlagt arbeidstakerrettigheter
- 15 prosent har kartlagt korrupsjonsrisiko
- 15 prosent har kartlagt menneskerettigheter

Kun 16 prosent oppgir at risikovurderingen ble gjort i tråd med OECDs retningslinjer.

Det reelle tallet for hvor stor andel selskap som gjennomfører aktsomhetsvurderinger er trolig mye lavere enn 50 prosent, da over halvparten har oppgitt at de har gjort «andre kartlegginger» som ikke faller inn under OECDs definisjon av aktsomhetsvurdering for ansvarlig næringsliv.

Av de som oppgir at de gjør aktsomhetsvurderinger, gjør de fleste dette kun i egen virksomhet (91 prosent). Av de som opplyser at de gjør aktsomhetsvurderinger, er det kun 40 prosent som kartlegger forhold i leverandørkjeden, og 27 prosent hos forretningsforbindelser.

Undersøkelsen slår også fast at det er lav kjennskap til OECDs retningslinjer. 30 prosent av bedriftslederne med internasjonal virksomhet opplyser at de **kun har hørt** om Retningslinjene, 7 prosent har satt **seg litt inn i dem** og 2 prosent **kjenner dem godt**. Mange bedrifter har retningslinjer for ansvarlig næringsliv eller bærekraft, men kun 19 prosent har skriftlige retningslinjer som viser til OECDs retningslinjer.

Mange selskap mangler bedriftsinterne klage- og tilsynsordninger

Både UNGP og OECDs retningslinjer uttrykker forventninger til at selskap skal ha klage- og varslingsordninger. Kontaktpunktets undersøkelse viser imidlertid at kun 36 prosent av bedriftslederne med utenlandsvirksomhet oppgir at de har en klageordning knyttet til ansvarlig næringsliv. 58 prosent oppgir at selskapet ikke har dette. Andelen som har en varslings- og klageordning øker med antall ansatte i bedriften. Kontaktpunktet mener at disse tallene tydeliggjør at frivillighet ikke er nok, og at forpliktende lovgiving må til for at selskap skal etterleve forventningene til ansvarlig næringsliv.

⁸ «OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv. En undersøkelse om kjennskap og arbeidsmetoder blant norske næringslivsledere». Undersøkelsen er gjennomført av Sentio, på vegne av Kontaktpunktet. Undersøkelsen består av et utvalg på 600 næringslivsledere i norske bedrifter. 253 av disse er ledere i bedrifter med internasjonal virksomhet – det vil si at de har oppgitt at bedriften har eiere, investeringer, produksjon, eksport, egenimport eller import via agenter utenfor Norge. Undersøkelsen offentliggjøres april/mai 2020.

Bedrifter har stort behov for økt veiledning om aktsomhetsvurderinger

Lovforslagets § 10 viser til at nærmere veiledning i gjennomføring av aktsomhetsvurderinger finnes i OECDs veileder om aktsomhetsvurderinger og OECDs veiledningsdokumenter for ulike sektorer og leverandørkjeder, og at en viktig oppgave for tilsynet vil være å veilede virksomheter om gjennomføring av aktsomhetsvurderinger, jf. merknader til § 11 og punkt 8.4.8.

Kontaktpunktets undersøkelse av ansvarlig næringsliv viser at det er stort behov for veiledning i aktsomhetsvurderinger. Blant bedriftene med utenlandsvirksomhet er det kun 19 prosent som oppgir at de har mottatt veiledning om ansvarlig næringsliv fra det offentlige (som for eksempel virkemiddelapparatet som Innovasjon Norge, GIEK, Eksportkreditt, Norfund, Norad, NFD eller UD). Dette er i sterk kontrast til ambisjonen i Regjeringens handlingsplan for menneskerettigheter og næringsliv, som har som målsetting at selskaper som søker statlig økonomisk støtte eller tjenester skal få god og samstemt informasjon og veiledning om ansvarlig næringsliv og Regjeringens forventninger om å respektere menneskerettighetene⁹.

- 39 prosent av bedrifter med utenlandsvirksomhet svarer ja på spørsmål om bedriften har behov for mer veiledning på ansvarlig næringsliv.
- 45 prosent av bedrifter med utenlandsvirksomhet svarer ja på spørsmål om selskapet har behov for mer kunnskap for å kartlegge risiko og mulig negativ effekt/skade på mennesker, samfunn og miljø.

Kontaktpunktet mener at når lovforslaget trår i kraft, vil det kreve et omfattende opptrapping av det offentliges ressurser og kompetanse for å styrke veiledning på ansvarlig næringsliv og aktsomhetsvurderinger.

Veiledning, tilsyn og klage

Kontroll, håndheving og kompetanse

Kontaktpunktet noterer seg forslaget om at Forbrukertilsynet kan føre kontroll med at bestemmelser i loven overholdes. Det kan være betydelige fordeler ved å legge kontroll og håndheving til et eksisterende organ og å bruke reglene i markedsføringsloven også på denne lovens område. Dette passer særlig godt på kontroll og håndheving av plikten til å gi informasjon, jf. lovforslaget § 6 og 7, samt § 10 så langt den gjelder offentliggjøring av informasjon. Når det gjelder plikten til å gjennomføre aktsomhetsvurderinger kan dette stille seg annerledes, særlig dersom kontrollen skal gjelde *kvaliteten* på aktsomhetsvurderingene, herunder om risikovurderingene er gode og grundige nok, om tiltakene selskapet har satt i verk for å forhindre negativ påvirkning er gode og effektive nok osv. Her kreves en kompetanse om aktsomhetsvurderinger, særlig med hensyn til menneskerettigheter, som Forbrukertilsynet i utgangspunktet ikke har, og klagen som ulike kontaktpunkt – herunder det norske – har behandlet viser at slike saker kan være meget komplekse. Sakene kan by på store utfordringer når det gjelder å vurdere risiko, avdekke de faktiske forhold og å vurdere hva som er nødvendig og effektivt i den enkelte sak. Kontaktpunktet stiller også spørsmål ved hvordan Forbrukertilsynet kan opparbeide seg tilstrekkelig kompetanse når det gjelder aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv. Kontaktpunktet bidrar gjerne med faglig kompetanse på dette området.

En klage til Kontaktpunktet vil bli gjenstand for en dialogbasert behandling med sikte på å komme frem til en omforent løsning, mens klageordningen i markedsføringsloven vil være en mer ordinær partsprosess. Kontaktpunktordningen vil dessuten være mer innrettet på å gi det innklagede

⁹ Regjeringens handlingsplan for oppfølging av UNGP, 2015.

selskapet veiledning om hvordan retningslinjene kan etterleves i fremtiden, basert på de forholdene det er klaget over og dialogen mellom partene.

Kontaktpunktet mener at det bør avklares nærmere hva Forbrukertilsynets kontroll og håndheving av selskapenes aktsomhetsvurderinger skal gå ut på. Dette må sees i sammenheng med adgangen for å klage til Kontaktpunktet for manglende etterlevelse av OECDs retningslinjer, herunder mulighetene for å styrke kontaktpunktordningen. Også Kontaktpunktet mener at det er behov for nye virkemidler – sanksjoner – for å motivere selskapene til å komme frem til gode løsninger i klagesakene. Dette vil styrke arbeidet med å oppnå stadig bedre etterlevelse av retningslinjene for ansvarlig næringsliv. Det vises til at det foregår en diskusjon om hvordan land kan gjennomføre anbefalingene fra FNs arbeidsgruppe for ansvarlig næringsliv, om krav til ansvarlighet knyttet til offentlige støtteordninger og deltakelse i næringslivsdelegasjoner for selskaper¹⁰.

Veiledning på ansvarlig næringsliv må styrkes

Når lovforslaget trår i kraft, mener Kontaktpunktet at vil det kreve et omfattende opptrapping av det offentliges kompetanse og ressurser til å gi veiledning om ansvarlig næringsliv og aktsomhetsvurderinger, både i en konkret tilsynsordning, men også i andre offentlige aktører som gir næringslivsstøtte og veiledning til næringslivet. Etikkinformasjonsutvalget arbeid har – sammen med andre utviklingstrekk – synliggjort et slikt behov.

Kontaktpunktet bistår gjerne med sin faglige kompetanse på ansvarlig næringsliv og aktsomhetsvurderinger til nye eller etablerte tilsynsordninger som følge av en lovforslaget. Kontaktpunktet mener at dette bør innebære at Kontaktpunktets ekspertise bør trekkes på eller inngå som en del av nye veilednings- og tilsynsordninger som følge av lovforslaget.

Verktøy for rapportering

Kontaktpunktet mener bedrifter også bør motta råd og veiledning fra det offentlige om hvordan de kan best kan rapportere, også for å møte kravene i lovforslaget. Det finnes mange gode eksisterende rapporteringsverktøy som UNGP reporting framework, OECDs alignment assessment tools, GIEKs rapporteringsskjema om vesentlig risiko for bedrifter, GRI-rapportering med mere.

Lovforslaget vil ikke erstatte Kontaktpunktets ansvar og arbeidsoppgaver for å fremme etterlevelse av OECDs retningslinjer.

Norske myndigheter er forpliktet til å fremme OECDs retningslinjer og ha et Kontaktpunkt som gir råd og veiledning i disse, og behandler klager om bedrifters manglende etterlevelse av Retningslinjene. Kontaktpunktets oppgaver er definert gjennom Retningslinjenes del II, *Prosedyreretningslinjer for gjennomføring av OECDs retningslinjer*, samt i mandat¹¹ fra UD og NFD til Kontaktpunktet. Selv om lovforslaget blir gjennomført og dette skulle innebære opptrappet veiledning på ansvarlig næringsliv og aktsomhetsvurderinger, og opprettelsen av en tilsynsordning, vil det ikke erstatte Kontaktpunktets arbeid med å oppfylle sine forpliktelser. OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv går på flere punkter lenger enn lovforslaget og vil måtte gjelde ved siden av – og utfylle – lovforslaget. OECDs retningslinjer fastslår at kontaktpunktetene skal gi veiledning om ansvarlig næringsliv, behandle klager og samarbeide med OECD og 48 andre kontaktpunkt om like krav, forventninger og konkurransevilkår for næringslivet. Kontaktpunktordningen utgjør en unik klagemekanisme som har som mål bringe parter til bordet for dialog og meklings for å komme til

¹⁰ Se bl.a. rapport fra FNs arbeidsgruppe for ansvarlig næringsliv, UNWG fra juni 2020.

¹¹ [Mandat](#) fra UD og NFD til Norges OECD-kontaktpunkt, 2018

enighet om prinsipper og rutiner for ansvarlig næringsliv. Dersom mekling avslås eller feiles, utsteder Kontaktpunktet en erklæring som gjennomgår i hvilken grad bedrifter har etterlevd OECDs retningslinjer og opptrådd ansvarlig, og gir anbefalinger til hvordan selskap kan endre sine retningslinjer og rutiner for å etterleve OECDs retningslinjer.

Kontaktpunktet er således pålagt en rekke oppgaver gjennom OECDs retningslinjer og prosedyreretningslinjer og i sitt mandat, som fremdeles må gjennomføres uavhengig av om en lovforslaget gjennomføres og nye tilsynsordninger opprettes.